

**Schoolondersteuningsprofielen
Plein013
2016**

SBO Zonnesteen

Rapport audit

School-Ondersteuningsprofiel IVO

Naam onderwijsvoorziening s(b)o: SBO Zonnesteen

Datum bezoek : 26 november 2015

In opdracht van : Plein013

Rapporteur: drs. Jeroen Schuiter

Sardes, Utrecht

December 2015

Inleiding

Uw school¹ biedt onderwijsondersteuning aan leerlingen die speciale onderwijsbehoeften hebben. Wanneer een reguliere school voor basisonderwijs tegen haar grenzen aanloopt, is er de mogelijkheid om de leerling en zijn of haar ouders² te verwijzen naar bijvoorbeeld een school voor speciaal (basis)onderwijs.

Zowel voor de s(b)o-school zelf, als voor ouders en voor de bovenschoolse organisatie die het bovenschoolse netwerk van ondersteuningsvoorzieningen inricht (schoolbestuur, samenwerkingsverband po Plein013, regionaal netwerk Passend Onderwijs), is het van belang te weten waar de school staat voor wat betreft de onderwijsondersteuning en wat mogelijkheden zijn om de onderwijsondersteuning verder aan te passen aan de mogelijk veranderende behoefte van het netwerk van scholen waar het s(b)o toe behoort.

Uw school maakt onderdeel uit van samenwerkingsverband Plein013. Van alle scholen van dit samenwerkingsverband is in najaar 2013 het ondersteuningsprofiel in kaart gebracht. We brengen de profielen nu, in 2015/2016, opnieuw in kaart, op een vergelijkbare manier als in 2013. De inhoud van de rapportage is iets uitgebreid, en wat anders geordend dan de rapportage in 2013. Wij hopen hiermee de informatie nog beter leesbaar aan te bieden, zonder de vergelijkbaarheid met 2013 te verliezen.

Om het schoolprofiel in kaart te brengen verzamelden wij informatie op vijf domeinen:

1. de *diversiteit* van de leerlingenpopulatie van de school
2. de *ruimte voor verschillen* tussen leerlingen, die de manier van onderwijs geven op de school biedt
3. de beschikbaarheid van *extra voorzieningen* bij de school op de volgende vijf 'velden':
  - a. extra handen / omvang van de klassen
  - b. speciale onderwijsmaterialen
  - c. mogelijkheden van de ruimtelijke omgeving
  - d. expertise (teamexpertise en individuele expertise van leerkrachten/medewerkers)
  - e. samenwerking met (zorg)instanties buiten het onderwijs
4. de *borging* van de extra ondersteuning voor leerlingen in de organisatie van het onderwijs
5. de intensiteit en omvang van de *samenwerking* met anderen binnen het samenwerkingsverband Plein013, en in het bredere onderwijsveld

In termen van vraag en aanbod zou het eerste domein, de leerlingenpopulatie, gekarakteriseerd kunnen worden als de vraag. Aan die vraag komt de school tegemoet met haar aanbod, gekarakteriseerd op de domeinen 2 t/m 5.

Wanneer we het eerste domein voor uw school in kaart brengen, hanteren we een indeling die past bij het onderscheid tussen scholen voor wat betreft hun doelgroep: s(b)o-scholen variëren van *doelgroepschool* voor een smalle doelgroep, tot *integratieve school* voor brede ondersteuning van (leerlingen in) reguliere scholen.

---

¹ Waar in dit rapport korthedshalve staat 'school', wordt steeds bedoeld 'school of arrangement', waarbij een arrangement kan zijn een s(b)o, een talentklas of een andere vorm van door het swv georganiseerde ondersteuning.

² Waar in dit rapport korthedshalve staat 'ouders' wordt steeds bedoeld 'ouders of verzorgers'.

De doelgroepschool is *aanbodgericht*. De voorziening richt zich op een specifieke doelgroep zoals leerlingen met een lichamelijk beperking, een verstandelijke beperking, langdurig zieken etc.. Kenmerkende uitgangspunten en opvattingen bij een doelgroepenbenadering:

- de doelgroep heeft betrekkelijk uniforme onderwijsbehoeften;
- leren in homogene groepen van leerlingen met de betreffende onderwijsbehoeften heeft de voorkeur;
- de expertise die de doelgroep nodig heeft, vraagt een omgeving van een specialistische voorziening.

De integratieve school is *vraaggestuurd*. De voorzieningen worden in aanvulling op de mogelijkheden van de reguliere scholen ingezet. Er zijn meerdere specialismen binnen deze school beschikbaar en de school is in staat om haar voorzieningen als het ware om de reguliere scholen heen te brengen.

Kenmerkende uitgangspunten bij een integratieve benadering:

- de onderwijsbehoeften van leerlingen worden niet geordend naar medische en/of psychologische kenmerken, maar naar onderwijsbehoeften, ingedeeld op vijf velden;
- leren in heterogene groepen van leerlingen met verschillende onderwijsbehoeften heeft de voorkeur;
- de inzet van de expertise die sommige leerlingen nodig hebben heeft een meerwaarde ook voor leerlingen die een dergelijke behoefte niet zo specifiek hebben.

Binnen het aanbod van de school heeft het tweede domein een andere status dan de domeinen 3, 4 en 5. De ruimte die de manier van onderwijsgeven biedt voor de verschillende onderwijsbehoeften (domein 2) vormt de basis van de mogelijkheden die de school kan bieden. Bijvoorbeeld inzet van extra voorzieningen (domein 3) voor leerlingen buiten de primaire doelgroep van de school heeft minder zin wanneer de school in haar manier van lesgeven heel beperkt om kan gaan met verschillen. Omdat het tweede domein een belangrijk aspect van het profiel is nemen we een korte toelichting op (zie kader).

Toelichting op de ruimte voor verschillen in de manier van onderwijs bieden

De ruimte die onderwijs biedt aan verschillen tussen leerlingen wordt in belangrijke mate bepaald door het onderwijsconcept van de school. Meer specifiek: door de mate waarin de lesstof dan wel de individuele onderwijsbehoefte van de leerling uitgangspunt van het lesprogramma is. Dit kan worden gezien als een dimensie die loopt van methode-gestuurd naar leerling-gestuurd.

Aan het ene uiterste van die dimensie staan de scholen die bijna de volledige lestijd de methode of de vaste benadering als leidraad hanteren. Het andere uiteinde van de dimensie wordt bezet door scholen die hun onderwijsconcept volledig afstemmen op de leerlingen die op dat moment de groep vormen.

Alle scholen hebben te maken met verschillen tussen kinderen. Relevant voor Passend Onderwijs zijn verschillen tussen leerlingen op het gebied van:

- leercompetenties (leermogelijkheden)
- leerstijlen
- gedragscompetenties
- gedragsstijlen
- culturele achtergronden
- gezinsachtergronden

De informatie voor dit school-ondersteuningsprofiel is verzameld door middel van

- een beperkt documentatie-onderzoek (organisatie en kengetallen school)
- een interview met sleutelfiguren uit de school (minimaal de directeur, een intern begeleider, een leerkracht en een ouder) - aanwezig waren: mw. Yvonne Somers (directeur), mw. Karin de Lange (adjunct-directeur), mw. Carien Casteleijns (IB), dhr. Frans Caarls (IB), mw. Annelies de Hoop (consulent), mw. Wendy Weel (bouwcoördinator MB), dhr. Hans Toemen (bouwcoördinator BB), mw. Anneke Spooren (leerkracht), dhr. Jan Smits (ouder en voorzitter MR).
- observaties bij enkele lessen: BB2 Buddies instructiegroep niveau groen rekenen, BB1 Griezelbus uit 4 groepen samengestelde groep zelfstandig werken, OB Beestenboel schrijfles, MB Drakenstein zelfstandige verwerking in niveaugroepen.
- een teamgesprek - aanwezig waren: het grootste deel van het schoolteam.

Het interview en de observaties richtten zich vooral op *de stand van zaken*, op hoe in de praktijk van nu de lessen gegeven worden, en wat de mogelijkheden zijn voor leerlingen die een ongewone ondersteuningsbehoefte hebben.

Het teamgesprek is gevoerd aan de hand van een aantal stellingen en uitspraken. De focus van het gesprek ligt bij de *opvattingen en ambities* van de gespreksdeelnemers als het gaat om het bieden van onderwijs aan leerlingen met een verschillende (ingewikkelde) onderwijsbehoeften.

Het beeld van de stand van zaken (interview en observaties) en de opvattingen en ambities (teamgesprek) vullen elkaar aan.

De profielsamenvatting die hierna volgt geeft een overzicht over alle opbrengsten, samengevat door de rapporteur in een weging ten opzichte van andere scholen van dezelfde schoolsoort. Waar mogelijk is de vergelijking gemaakt met het gemiddelde van Nederlandse scholen zoals die uit statistisch overzicht en onderzoek bekend is. In aanvulling daarop profileren wij de school op basis van onze ervaring met audits op honderden scholen. Vanuit het streven om de betrouwbaarheid van de profilering zo hoog mogelijk te stellen, is de profilering bovendien getoetst aan onderling afstemming tussen de auditoren die de scholen van Plein013 bezochten.

Na de profielsamenvatting staat in de *bijlage 1: opbrengsten interview* de belangrijkste informatie zoals die is aangereikt door de geïnterviewden, aangevuld met informatie uit het dataformulier.

Beide onderdelen, de *profielsamenvatting* en de *opbrengsten interview*, volgen de indeling in de vijf domeinen, zodat u de informatie eenvoudig aan elkaar kunt koppelen.

Wij wijzen er op dat de informatieverzameling veelzijdig en uitgebreid is geweest, maar niet alle informatie van alle leerkrachten betrof, en bovendien beperkt is door het karakter van een momentopname.

Profielsamenvatting: positie van de school, grenzen en groeimogelijkheden

Korte impressie van de school

SBO Zonnesteen is een fusieschool en is vanaf 2006 gehuisvest in één gebouw in Zuid Tilburg. De indeling van de school is steeds 4 lokalen met een tussenlokaal met ongeveer 9 werkplekken. De verschillende bouwen hebben een eigen deel van het gebouw, waardoor voor de leerlingen kleinschaligheid ontstaat. De school onderscheidt de volgende groepen: Onderbouw (waaronder kleuters en aanvangsgroep), middenbouw, bovenbouw (BB1 en BB2 met schoolverlatersgroepen). In de school zijn verschillende andere ruimtes beschikbaar, zoals spreekkamers waar ook met leerlingen kan worden gewerkt.

Het voedingsgebied van SBO Zonnesteen betreft basisscholen in het Zuiden van Tilburg en de omliggende dorpen, zoals Goirle, Riel en Alphen. Daar komt nu Hilvarenbeek bij dat onder een ander SWV viel.

Op de teldatum 01-10-2015 zijn er 196 leerlingen ingeschreven, waarvan 33 Cumi leerlingen en dat is 17% van de totale leerlingenpopulatie. De leerlingen worden verdeeld over 13 groepen. In 2012 waren er 230 leerlingen ingeschreven. De groeps grootte ligt gemiddeld rond de 15 leerlingen bij de start van het schooljaar. Het schoolteam besteedt veel aandacht aan het pedagogisch klimaat in de school. De pauzes verlopen gescheiden per bouw en er is aandacht voor het ontwikkelen van het spelgedrag tijdens de pauzes.

Het niveau van leren van de leerlingen is over het algemeen laag te noemen. Het gemiddelde IQ ligt rond de 80. De spreiding van de IQ's is evenwel groot: van IQ 54 tot IQ 123. De grootste groep leerlingen (45%) heeft een IQ van 71-85. Daarna komt een grote groep leerlingen (30%) met een IQ van 86-100. Kleinere aantallen leerlingen hebben een IQ < 70 (15%) en IQ > 100 (10%). Het leerniveau van de leerlingen kan per vak verschillen. Leerlingen met een lager IQ functioneren vaak wel op hun didactische niveau, maar leerlingen met een hoger IQ functioneren vaak lager dan verwacht op hun didactische niveau in verband met leerbelemmeringen. Er bestaat een overlap met het ZML (voorheen cluster 3) onderwijs. De schoolleiding meldt dat de grens tussen het SO en SBO rekbaar is en afhankelijk is van de behoeften van de leerling en de eigenheid/stijl van de school.

De leerlingen worden ingedeeld in basisgroepen op grond van hun didactische leeftijd, leertempo en leerrendement. Men onderscheidt daarbij vier niveaus i.c. kleuren. Elke kleur is voor de vier hoofdvakken gekoppeld aan een leerroute en uitstroomperspectief. Daaronder liggen de leerlijnen voor het leerstofaanbod. Er wordt gewerkt met (homogene) groepsdoorbrekende instructiegroepen. Daarnaast worden er soms ook heterogeen samengestelde instructiegroepen gevormd, als het een grensgebied betreft tussen twee kleuren.

Domein 1: Diversiteit van de leerlingenpopulatie

Domein 1. Kijkend naar de bevraagde aspecten van *de leerlingenpopulatie* is de populatie van de school

- sterk homogeen, passend bij het beeld van een *smalle doelgroepschool*
- matig heterogeen, passend bij het beeld van een *brede doelgroepschool*
- matig heterogeen met integratieve elementen, passend bij het beeld van een *hybride doelgroepschool*
- sterk heterogeen, passend bij het beeld van een *integratieve school*

Domein 2: Ruimte voor verschillen

In het volgende schema wordt het onderwijsconcept van SBO Zonnestein weergegeven in de relatie tussen de mate waarin de (les)methode sturend is en de mate waarin diversiteit van leerlingen opgevangen kan worden.

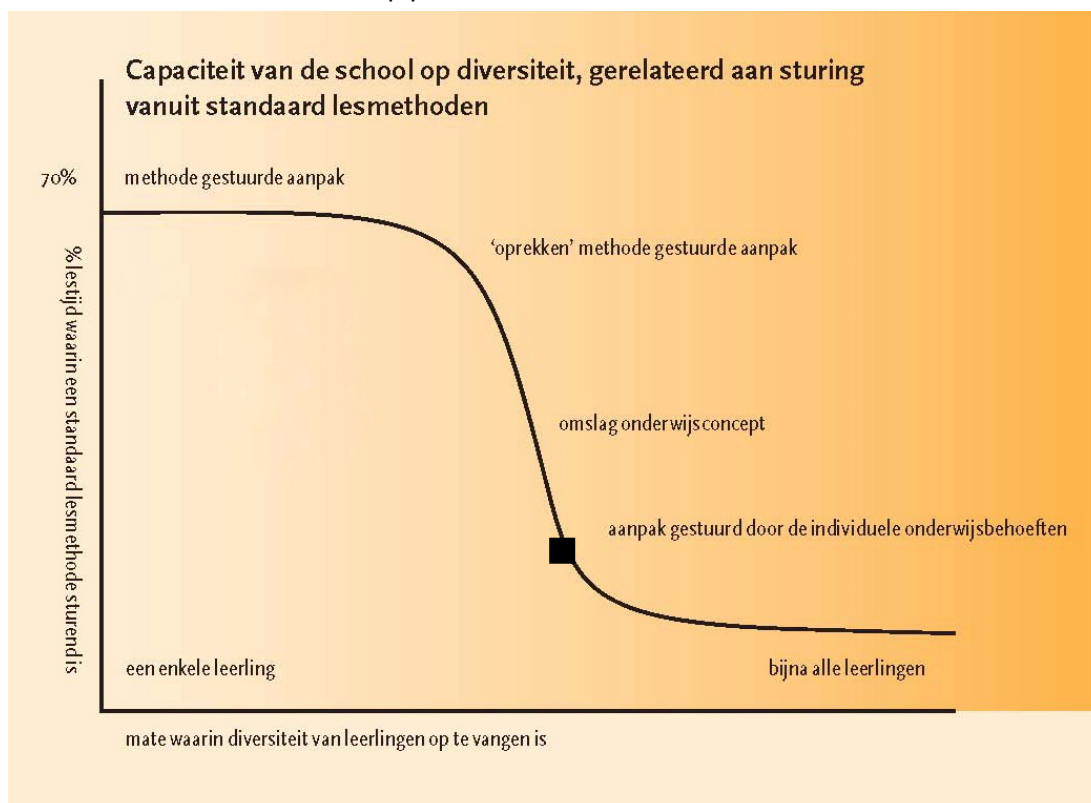
De gebogen lijn geeft van links naar rechts een mogelijk model van de ontwikkeling van een onderwijsconcept, startend bij een strakke hantering van standaardmethoden. Via het oprekken van de methode-gestuurde aanpak toont het model een omslag in de aanpak naar het starten van de lesinhoud bij de individuele onderwijsbehoeften van de leerlingen in de groep.

Let wel: de richting van links naar rechts geeft alleen een wenselijke richting aan wanneer:

- De school meer ruimte wil bieden aan de bestaande diversiteit onder de leerlingen.
- De school leerlingen onderwijs wil kunnen bieden die onderling sterker verschillen in hun onderwijsbehoeften.
- De leerlingenpopulatie van de school door oorzaken van buitenaf steeds meer divers wordt.

Scholen bevinden zich ergens op de gebogen lijn.

SBO Zonnestein bevindt zich op positie ■

Domein 2. De antwoorden op de vragen over de manier van onderwijzen en het *omgaan met verschillen* geven het beeld van een school die *binnen een groep*

- eenzelfde vorm van onderwijs biedt aan leerlingen
- enige extra ruimte biedt voor verschillen tussen leerlingen
- veel extra ruimte biedt voor verschillen tussen leerlingen
  - mede door een duidelijke aanpak, gedragen door het volledige team

Domein 3: De vijf velden van voorzieningen

Domein 3. De school heeft meer dan de fundamentele *voorzieningen* voor wat betreft

---

- extra 'handen' in de klas
- onderwijsmaterialen
- de ruimtelijke omgeving
- specialistische expertise
- contacten met externe relaties

Domein 4: Borging

Domein 4. De borging in de organisatie van de extra ondersteuning voor leerlingen gebeurt

---

- op alle gevraagde aspecten overwegend planmatig
- op de meeste gevraagde aspecten planmatig, op enkele niet
- op enkele gevraagde aspecten planmatig, op de meeste niet
- op geen enkele van de gevraagde aspecten planmatig

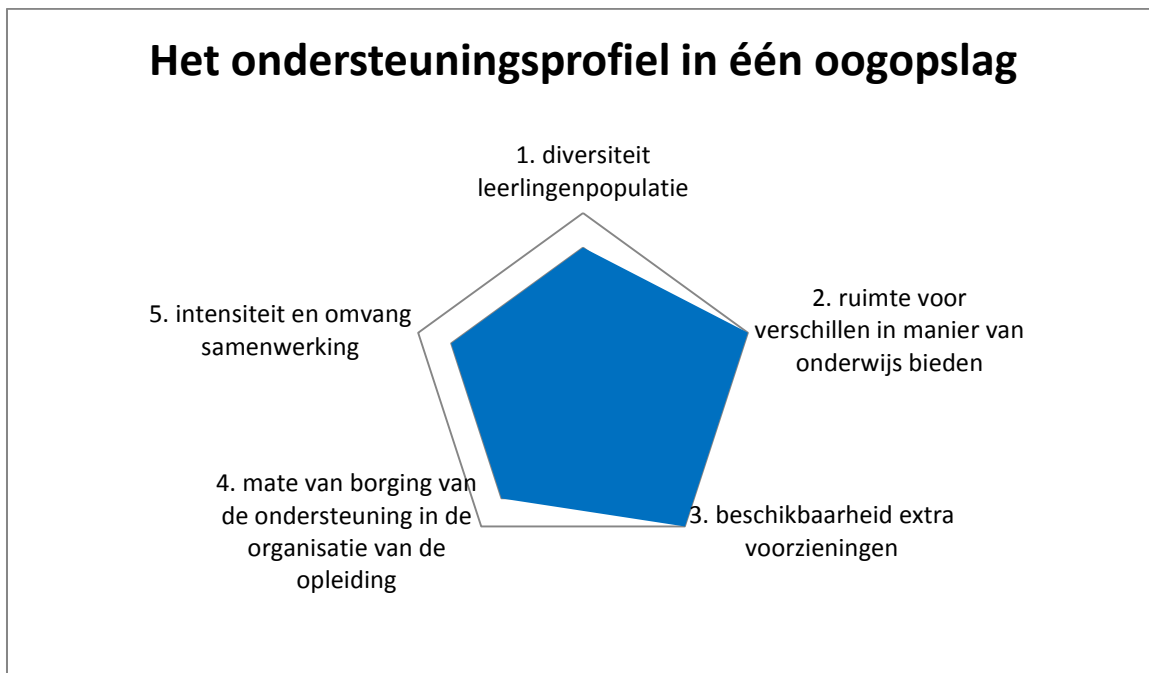
Domein 5: Samenwerking binnen het onderwijs

Domein 5. De samenwerking met onderwijspartners binnen en buiten Plein013 is

---

- intensief, in een stevig netwerk met veel partners
- intensief met enkele partners, beperkt met andere
- matig intensief met enkele partners, beperkt met andere
- beperkt

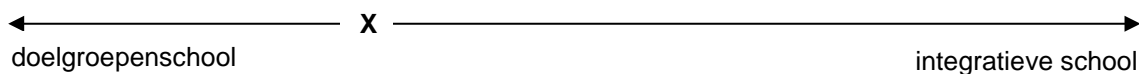

Er zijn verbanden tussen de vijf onderdelen van het ondersteuningsprofiel. De diversiteit van de leerlingenpopulatie (1) zegt iets over de noodzaak van omgaan met verschillen (2). De effectiviteit van extra voorzieningen (3) hangt samen met het onderwijsconcept (2). Enzovoort.

Elk van de vijf onderdelen van het profiel is weergegeven op een vijfpuntschaal in een van de punten van bovenstaande vijfhoek: van beperkt (dicht bij het centrum van de vijfhoek) tot ruim (aan de buitenrand van de vijfhoek). Deze visualisatie is bedoeld als 'radar' voor opvallende kenmerken van het profiel; er is geen 'wenselijke' vorm.

Geschetst op een continuüm tussen doelgroepschool en integratieve school kan de positie SBO Zonnestein als volgt geplaatst worden:

Gekenmerkt naar prototypes voor ondersteuningsprofielen in het regulier onderwijs is SBO Zonnestein het best te typeren als volgt:

	Netwerkschool	Smalle ondersteunings-school	Brede ondersteunings-school	Inclusieve school
Onderwijsconcept			x	
<i>Onderwijsvoorzieningen:</i>				
1. Handen in de klas			x	
2. Materialen			x	
3. Ruimtelijke omgeving			x	
4. Expertise			x	
5. Relaties		x		

Dit profiel geeft een beeld van de situatie op basis van documenten, het interview, de waarnemingen tijdens de observaties, en de informatie die bij het teamgesprek naar boven kwam.

Een korte toelichting, per domein, op de plaatsing in de grafiek vullen wij voor domein 2 tot en met 5 aan met een suggestie voor verdere ontwikkeling, voor *het geval dat* verdere ontwikkeling op dit domein wenselijk is. Dit laatste zeggen wij met nadruk, wij hebben geen opvatting over die wenselijkheid.

- Over de diversiteit van de leerlingenpopulatie.
Hierbij kijken wij naar een combinatie van achtergrondkenmerken van leerlingen, en kenmerken van leren en gedrag.

Toelichting op de profilering:

De sociaaleconomische status van de gezinnen is een dwarsdoorsnede van de samenleving. Overwegend is de gesproken taal in de gezinnen de Nederlandse taal. De culturele achtergrond van de leerlingen is divers. Ongeveer 20% van de leerlingen is van allochtone afkomst. De school signaleert veel thuisproblematiek bij de gezinnen uit Tilburg-Zuid. Het niveau van leren van de leerlingen is over het algemeen laag te noemen. Het gemiddelde IQ ligt rond de 80. De spreiding van de IQ's is evenwel groot: van IQ 54 tot IQ 123. De grootste groep leerlingen heeft een IQ tussen 70 – 85. Het leerniveau van de leerlingen kan per vak verschillen. Leerlingen met een lager IQ functioneren vaak wel op hun didactische niveau, maar leerlingen met een hoger IQ functioneren vaak lager dan verwacht op hun didactische niveau in verband met leerbelemmeringen. De spreiding van de IQ's is groot: van IQ 54 tot IQ 123. Daardoor ontstaan er veel verschillende behoeften rond het verwerken van informatie. De school signaleert als trend dat men wordt geconfronteerd met zwaardere, gecompliceerde hulpvragen. Ook speelt de problematiek van thuiszitters een rol. Het gaat onder andere om leerlingen die voorheen het cluster 4 onderwijs zouden volgen. De school moet veel investeren om de communicatie met ouders gaande te houden in verband met problematische gezinssituaties. Los van de structuur die de school al biedt, is er sprake van veel speciale behoeften rond gedrag. Deze leerlingen hebben een eigen plan op het gebied van de benadering van dat gedrag.

2. Over de ruimte voor verschillen binnen het onderwijsconcept.
Dit gaat over de manier van lesgeven in de groep. Belangrijk zijn onder meer de wijze waarop de les is ingericht, de diversiteit in het lesmateriaal, en de mate van dialoog of interactie tussen leerkracht en leerling, en tussen leerlingen onderling.

Toelichting op de profilering:

De leerlingen worden ingedeeld in basisgroepen op grond van hun didactische leeftijd, leertempo en leerrendement. Met andere woorden: op grond van de ondersteuningsbehoeften, de balans in de groep en het evenwicht tussen de groepen in de bouw. Men onderscheidt voor de hoofdvakken op instructieniveau (aanbod) daarbij vier niveaus i.c. kleuren. Elke kleur is voor de vier hoofdvakken gekoppeld aan een leerroute en uitstroomperspectief. Daaronder liggen de leerlijnen voor het leerstofaanbod. Er wordt gewerkt met (homogene) groepsdoorbrekende instructiegroepen. Daarnaast worden er soms ook heterogeen samengestelde instructiegroepen gevormd, als het een grensgebied betreft tussen twee kleuren. Binnen deze structuur wordt er gedifferentieerd op instructie en aanbod. Het schoolteam heeft met deze werkwijze nu drie jaar ervaring opgedaan. De leerkrachten hebben de vaardigheid verworven om binnen de instructiegroepen te differentiëren. Want hoewel homogeen samengesteld, is er nog steeds sprake van een grote diversiteit van ondersteuningsbehoeften van leerlingen in de instructiegroepen. Voor de vakken rekenen en spelling is men klaar, begrijpend lezen is in ontwikkeling. Het schoolteam investeert door preventief te handelen in de voorwaardelijke werksfeer, ter voorkoming van (gedrags)problemen. Er wordt veel structuur geboden, zowel in de klassen als in de vrijere momenten zoals tijdens de pauzes. De individuele aandacht geïntegreerd in de groepsaanpak is vooral van toepassing bij de instructiegroepen, waar de leerlingen die aandacht krijgt wat hij nodig heeft (naast tempo, aandacht, concentratie, spanningsboog nog andere denkbare specifieke interventies), aangegeven door de leerkracht van de basisgroep (eventueel in samenspraak met IB) en toegepast door de leerkracht van de instructiegroep. Het aanbod dat de leerlingen krijgen in de basisgroep, voor rekenen, spelling en (begrijpend)lezen, is aanvullend op het aanbod dat de leerlingen krijgen in de instructiegroepen. RT op de vier hoofdvakken kan plaatsvinden buiten de groep. De mogelijkheden hiervoor zijn met name in de bovenbouw ernstig beperkt in vergelijking met 2 jaar geleden. De oorzaak daarvoor is de krimp en daardoor minder formatie. Logopedie wordt zowel individueel- als groepsgericht verzorgd. Een systeem voor achtervang gebaseerd op PBS is in ontwikkeling, met een protocol/gradaties voor time-out en een time-out ruimte.

Als verdere ontwikkeling op dit domein wenselijk is:

De leerlingen hebben moeite met de verwerking van de lesstof, vaak op basis van de verschillende kindkenmerken. De leerkrachten moeten inspelen op die diversiteit. De vraag is of de wijze van verwerking (de verwerkingsopdrachten) de leerlingen wel aanspreekt. Tijdens de lesobservaties viel het op dat de opdrachten vooral op papier moesten worden gedaan. Dit lijkt voor de leerlingen nogal saai. De leerkrachten kunnen attractievere opdrachten bedenken met coöperatieve werkvormen en de leerlingen meer betrekken bij het vaststellen van eigen doelen. De ervaring leert dat dit voor de leerlingen zeer motiverend werkt. De ervaringen in de bovenbouw (experiment interactie tussen leerlingen) kunnen worden gebruikt om deze werkwijze uit te breiden naar de hoofdvakken. Leerlingen spreken zich dan uit over eigen doelen en manier van verwerken van opdrachten. Leerkrachten kunnen sterker differentiëren in de instructiegroepen. Door de relatief homogene samenstelling ontstaat de prikkel om klassikaal de instructie te geven en ook klassikaal de verwerking te laten doen.

3. Over de beschikbaarheid van extra voorzieningen.

Extra voorzieningen zijn: extra 'handen' in de klas (of klassenverkleining), extra onderwijsmaterialen, extra mogelijkheden in de ruimtelijke omgeving, specialistische expertise, en samenwerking met instanties buiten het onderwijs.

Toelichting op de profilering:

- De school heeft kleine klassen (gemiddeld 15 leerlingen per klas), structureel meer dan 7 uur extra handen per klas per week, door bijvoorbeeld extra leerkrachten en/of onderwijsassistenten.
- Op school zijn er specifieke onderwijsmaterialen beschikbaar voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften voor didactische kenmerken (alternatieve methodes en extra methodes* waar de school uit put, materialen gericht op zelfredzaamheid, met een lager tempo, die (veel/snel) lezen vermijden, gericht op auditieve en visuele informatieverwerking, gericht op sensomotorische informatieverwerking, strategiekaarten) en pedagogische/psychologische kenmerken (methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling, begrenzing van het gedrag, uitdaging tot alertheid en activiteit, het ervaren van successen en het ontvangen van beloningen, begrip voor sociale interactie)
- Voor de ruimtelijke omgeving heeft de school extra ruimtes voor didactische begeleiding (bijschakelruimtes naast de klaslokalen, handenarbeidlokaal, technieklokaal, een schooltuin), extra ruimtes voor bewegingsbehoeften (speel-/gymlokaal, extra grootte van de lokalen, gangen, een speelplein met extra kwaliteit) en extra ruimtes voor verzorging/rust (verzorgingsruimte, revalidatie- en therapieruimte, time-out ruimte).
- Specialistische expertise op hbo/vwo-niveau is aanwezig voor spraak/taalbelemmeringen, cognitieve beperkingen, motorische beperkingen, ASS, AD(H)D, angst- en hechtingsstoornissen, gedragsproblemen, dyslexie. Buiten de school is expertise snel toegankelijk.
- De school werkt regelmatig tot vaak samen met de SMW, BJZ, GGD, MEE, leerplicht, de Brede School.

4. Borging van de ondersteuning in de organisatie van de school.

Van stevige borging is sprake wanneer er beleid, leerlingvolgsystemen, procedures en afspraken zijn, die voor alle betrokkenen helder zijn en door alle teamleden worden toegepast. Een heldere, consistent toegepaste taakverdeling is onderdeel van de borging.

Toelichting op de profilering:

De IB-ers bewaken de doorgaande lijn van de leerlingenondersteuning, waarbij er onder andere gewerkt wordt met warme overdracht. De taken hebben betrekking op de Zorgpiramide. Men begeleidt de groepsbesprekingen met bijstelling van het begeleidingsplan/OPP van elke leerling. De IB monitort de voortgaande ontwikkeling op basis van wat in het zorgoverleg is besproken/besloten met afspraken en betrokken partijen. Tevens begeleidt de IB in samenwerking met anderen (adjunct dir) de implementatie van nieuwe werkwijzen, zoals bijvoorbeeld hantering van ZIEN! en uitwerking in de praktijk van de gedragskaarten. De school kent verschillende overleggen om de leerlingenondersteuning vorm te geven. Zorgteam: twee wekelijks op grond van uitvoering van de zorgroute (wat we in de praktijk tegenkomen en doorwerking van veranderend beleid, proces van toeleiding (het punt van de toegang tot het loket) met formulering van de hulpvragen van een betreffende leerling en daarnaast casuïstiek overleggen SMW, GGD, orthopedagoog, IB en directie met elkaar.

Zorgoverleg leerlingen: wekelijks, afgestemd overleg a.d.h.v. hulp en/of zorgvraag worden deskundigen betrokken, zoals lkr, IB, iemand uit zorgteam (psych, logo, smw, arts of zorgconsulent of hulpverlening (MEE, JuniorCare, Kompaan, enz.) afhankelijk van de aard van de vraag + ouders indien nodig en/of gewenst. Soms is ook de leerling aanwezig (incidenteel en als verwacht wordt dat dit een meerwaarde heeft).

5. Over de intensiteit en omvang van de samenwerking.

Gekeken wordt naar de mate waarin de begeleiding van de leerling binnen het onderwijs wordt afgestemd met die van de verschillende partners buiten het onderwijs.

Toelichting op de profilering:

De school biedt geen arrangementen binnen het reguliere onderwijs aan. Vóór Passend Onderwijs was er veel contact met het regulier onderwijs door middel van de PAB. De afstand is groter geworden. Hierdoor is SBO Zonnestein sterker een doelgroepschool geworden. Binnen Biezonderwijs is er veel contact tussen de directeuren en soms ook tussen de teams, met veel netwerken. Er is samenwerking op het gebied van OPP en uitstroomperspectieven. Men wil gaan onderzoeken wat de strategische positie van de SBO's zou moeten/kunnen zijn binnen het samenwerkingsverband. De werkwijze met de consulenten werkt op zich goed, met name de onafhankelijkheid. Het voortraject bij aanmelding verloopt nu beter dan destijds. Er zijn nu minder mogelijkheden voor partiële plaatsingen en inzet van SBO-specialisten, zoals logopedie. Het kon toen meer informeel, nu moet het formeel worden georganiseerd. Verder blijven de contacten met Plein013 beperkt tot het loket. Er is samenwerking met zorgverleningspartners Kompaan en De Bocht. Verder betrokkenheid bij VVE. Met het VO is er contact in verband met de plaatsing van leerlingen.

Als verdere ontwikkeling op dit domein wenselijk is:

De schoolleiding stelt dat men het betreurt dat de afstand tussen het reguliere onderwijs en de SBO is toegenomen door het wegvallen van de PAB. Niets weerhoudt de school ervan om op eigen initiatief die afstand te verkleinen. De school kan zich daarin proactief opstellen en hoeft niet af te wachten wat Plein013 eventueel gaat ondernemen.

Samenvatting opvattingen en ambities van het team gericht op het omgaan met leerlingen die een speciale ondersteuningsbehoefte hebben:

Er is een teamgesprek gevoerd aan de hand van stellingen. Deze zijn bewust ambigu geformuleerd om de discussie op te roepen. Collega's hebben op persoonlijke titel hun mening gegeven en deze uitlatingen hoeven niet automatisch overeen te stemmen met het schoolbeleid. In het volgende overzicht is de weging van de argumenten op basis van consensus door de aanwezige collega's weergegeven.

Rangorde	Team SBO Zonnesteen
<div style="text-align: center;"> </div> <p>sterk argument of belangrijk</p> <p>zwak argument of minder belangrijk</p>	5 De veiligheid in de groep wordt in hoge mate bepaald door leerkrachtvaardigheden.
	9 Liever arrangementen op aparte leslocaties, dan arrangementen in de reguliere klas.
	6 Liever klassenverkleining dan extra handen.
	4 Door Passend Onderwijs krijgt de 'gewone' leerling te weinig aandacht.
	12 Aanmelding is een ding: een leerling kan de school veel geld gaan kosten.
	8 Ouders hebben geen verstand van onderwijs en daarom kan de school beter bepalen wat een passend onderwijsaanbod is.
	11 Dankzij Passend Onderwijs worden leerkrachten nog deskundiger.
	10 Hoe homogener de groep, des te beter de leerprestaties.
	1 De reistijd voor een leerling mag niet meer zijn dan een half uur heen en een half uur terug
	2 Ik merk niet zoveel van Passend Onderwijs.
	7 Door de methodesturing in het onderwijs creëren wij 'buitenbeentjes'.
	3 Veel 'zorg' leerlingen op een school schrikt ouders af – dat is geen goede PR.

Het team vindt dat de veiligheid in de groep een opdracht is van de leerkracht. Er moet preventief worden gewerkt met aandacht voor de continuïteit van het pedagogisch klimaat. De realiteit is dat dit niet altijd volledig lukt door onder andere vervangingssituaties. Arrangementen zijn het beste te realiseren in een S(B)O voorziening, omdat veel factoren en (rand)voorwaarden bepalend zijn voor het succes ervan en op reguliere scholen zijn die (rand)voorwaarden minder aanwezig. De samenstelling van de groep is meer bepalend dan de grootte en de leeftijd. Toch kan een leerkracht makkelijker differentiëren in een kleine groep, dan in een grote groep. Drukke leerlingen eisen meer aandacht op en dus reageert de leerkracht. Dit gaat ten koste van de stillere leerlingen. Volgens het team is er binnen het samenwerkingsverband sprake van sturing door geld. Het idee is dat de reguliere basisscholen langer de leerlingen vasthouden om te proberen onder de kosten uit te komen van een verwijzing naar het SBO of SO. De school zelf verwijst wel leerlingen naar het SO als dat leidt tot een passender aanbod. Ouders worden gezien als ervaringsdeskundigen met betrekking tot hun eigen kind en de leerkrachten zijn expert over het passende aanbod. De school biedt ruimte aan de ouders

voor inbreng, bijvoorbeeld in het peilgesprek. De leerkrachten leren van de hulpvragen waarmee ze worden geconfronteerd, mede door de opleidingen die daarop volgen om een goed antwoord te kunnen geven. De basisgroepen zijn heterogeen samengesteld en de instructiegroepen homogeen. Homogene groepen is prettiger voor de leerkracht, maar het is de vraag of dat leidt tot betere prestaties. Sommige leerkrachten gebruiken coöperatieve werkvormen. Het blijft zoeken en daarom is dit een belangrijk thema voor het team. Het team is van mening dat ze veel merken van Passend Onderwijs, omdat er minder aanmeldingen komen en dat ze worden geconfronteerd met meer leerlingen met gedragsproblemen. Tenslotte wil het team zich niet laten sturen door de lesmethoden, maar maakt veel aanpassingen.

Bijlage 1: Opbrengsten interview

Domein 1: de diversiteit van de leerlingenpopulatie:

Kenmerken van de doelgroep:

Aard van de beperkingen:

Het niveau van leren van de leerlingen is over het algemeen laag te noemen. Het gemiddelde IQ ligt rond de 80. De grootste groep leerlingen heeft een IQ tussen 70 – 85. Het leerniveau van de leerlingen kan per vak verschillen. Leerlingen met een lager IQ functioneren vaak wel op hun didactische niveau, maar leerlingen met een hoger IQ functioneren vaak lager dan verwacht op hun didactische niveau in verband met leerbelemmeringen. Ruim twee derde van de leerlingen heeft een gestelde diagnose (uit de tijd van de LGF). Het gaat dan bijvoorbeeld om stoornissen in het autisme spectrum en PDD-nos, motorische stoornissen, psychische stoornissen (ODD, hechtingsstoornis, angststoornis), aandachtstekortstoornissen (ADHD), lees- en rekenstoornissen (dyslexie, dyscalculie), leerstoornissen (werkhouding, concentratie) en syndromen (DS, Gilles de la Tourette). De andere leerlingen hebben vergelijkbare ondersteuningsbehoeften, maar hebben daarbij geen gestelde diagnose.

Typerende onderwijsbehoeften:

Er is een brede range aan speciale onderwijsondersteuningsbehoeften. Veel leerlingen op SBO Zonnestein hebben speciale ondersteuningsbehoeften rond gedrag. De school merkt dat er in toenemende mate sprake is van leerlingen (10%) met een normale begaafdheid en gedragsproblematiek en/of sociaal-emotionele problematiek. Deze behoeften hebben in algemene zin betrekking op begrenzing van het gedrag, stimulering tot activiteit, inzicht in gedrag en sociale interacties en het bieden van structuur. De school merkt dat er in toenemende mate sprake is van leerlingen (10%) met een normale begaafdheid en gedragsproblematiek en/of sociaal-emotionele problematiek. De leerkrachten herkennen snel een impulsieve werkstijl van leerlingen en de auditieve mogelijkheden van de leerlingen en spelen met hun aanpak daarop in. Er wordt veel gebruik gemaakt van visualisering om structuur en voorspelbaarheid te realiseren en dat is ook herkenbaar door de hele school heen. Voor structurering van de tijd wordt bijvoorbeeld de timetimer gebruikt.

Instroomprofielen op grond van intelligentie/ontwikkelingsleeftijd:

De school merkt dat er sprake is van instroom van jonge kinderen met een laag ontwikkelingsniveau op de grens met het zml onderwijs. Hierdoor is er veel contact met de VVE-instellingen. Het gemiddelde IQ ligt rond de 80. De grootste groep leerlingen heeft een IQ tussen 70 – 85.

Instroom	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Vanuit huis	2	1	2	0
Basisonderwijs	47	43	35	20
SO cat 1	7	4	9	2
SBO	5	10	6	4
Speelberg	1	0	0	2
MKD Kompaan	1	3	0	0
Kentalis	0	1	0	2
ODC Zonnelicht	0	0	3	1

De leerlingen op de school verschillen in hun achtergrond v.w.b.:

- *opleidingsniveau van de ouders, sociaaleconomische achtergrond:*

- weinig, het opleidingsniveau en de sociaaleconomische achtergrond is over het algemeen
- laag
  - gemiddeld
  - hoog
- matig
- sterk

toelichting

De sociaaleconomische status van de gezinnen is een dwarsdoorsnede van de samenleving.

- *thuis taal:*

- weinig
- matig
- sterk

toelichting

Overwegend is de gesproken taal in de gezinnen de Nederlandse taal.

- *culturele achtergrond*

☐	weinig
☒	matig
☐	sterk

toelichting

De culturele achtergrond van de leerlingen is divers. Ongeveer 20% van de leerlingen is van allochtone afkomst. De school signaleert veel thuisproblematiek bij de gezinnen uit Tilburg-Zuid.

De leerlingen op de school verschillen v.w.b.³:

- *niveau van leren*

☐	weinig
☒	matig
☐	sterk

---

³ Om voor het overzicht over het samenwerkingsverband maximale vergelijkbaarheid tussen scholen te bereiken zijn vragen opgenomen die niet voor elke s(b)o-school van toepassing zullen zijn. In dat geval beperkt het antwoord zich tot *n.v.t. gezien de doelgroep*

Toelichting

Het niveau van leren van de leerlingen is over het algemeen laag te noemen. Het gemiddelde IQ ligt rond de 80. De spreiding van de IQ's is evenwel groot: van IQ 54 tot IQ 123. De grootste groep leerlingen heeft een IQ tussen 70 – 85. Het leerniveau van de leerlingen kan per vak verschillen. Leerlingen met een lager IQ functioneren vaak wel op hun didactische niveau, maar leerlingen met een hoger IQ functioneren vaak lager dan verwacht op hun didactische niveau in verband met leerbelemmeringen.

Uitstroom	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Terugplaatsingen bao	1	-	-	-
Praktijkonderwijs	17	16	11	13
VMBO bl LWOO	17	16	20	24
VMBO bl	-	-	1	-
VMBO kl I LWOO	3	2	3	9
VMBO kl	-	-	-	2
VMBO tl LWOO	6	4	-	3
VMBO tl	1	6	4	1
VSO cat. 1	4	1	4	1
Verwijzingen	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
verwijzingen sbo ⁴	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt
verwijzingen so ⁵ cat 1	4	3	4	3

⁴ sbo= speciaal basisonderwijs

⁵ so=speciaal onderwijs

- *leerstijlen*

- weinig
- matig
- sterk

toelichting

De school richt zich de komende tijd op de versterking van het klassenmanagement in kwalitatief opzicht, waardoor het bewustzijn van de verschillende leerstijlen en de consequenties daarvan voor de benadering wordt vergroot, met als resultaat een nog beter passend aanbod/aanpak. Binnen het schoolteam wordt er niet gesproken over verschillende leerstijlen van leerlingen vanuit een onderliggend theoretisch model.

Hoeveel leerlingen hebben

- *speciale behoeften in het verwerken van informatie*

- weinig (minder dan 20 %)
- een matig aantal (20 tot 40 %)
- veel (meer dan 40%)

toelichting

De spreiding van de IQ's is groot: van IQ 54 tot IQ 123. Daardoor ontstaan er veel verschillende behoeften rond het verwerken van informatie.

- *speciale behoeften in het gedrag, in de omgang (begrenzing van het gedrag, stimulering tot activiteit, begrip van de sociale omgang)*

- weinig (minder dan 20 %)
- een matig aantal (20 tot 40 %)
- veel (meer dan 40 %)

toelichting

De school signaleert als trend dat men wordt geconfronteerd met zwaardere, gecompliceerde hulpvragen. Ook speelt de problematiek van thuiszitters een rol. Het gaat onder andere om leerlingen die voorheen het cluster 4 onderwijs zouden volgen. De school moet veel investeren om de communicatie met ouders gaande te houden in verband met problematische gezinssituaties. Los van de structuur die de school al biedt, is er sprake van veel speciale behoeften rond gedrag. Deze leerlingen hebben een eigen plan op het gebied van de benadering van dat gedrag.

Domein 2: de ruimte die de manier van lesgeven biedt voor speciale ondersteuningsbehoeften,

Welke methodes worden binnen deze school gebruikt (naast de standaard lesmethoden)?

- Taal: "Speciale spellingsbegeleiding", Spelling in de lift, spelling regelkaartjes (voor kinderen en voor op bord), Stenvert boekjes.
- Rekenen: Maatwerk, PARWO materiaal, software Plus Punt, MAB rekenrekjes, klok en tafelboeken.
- Lezen: Leesladder, Flits, Lesebanc, Speciale leesbegeleiding, oude versie Estafette als aanvulling.
- Begrijpend lezen: Zuidvallei, CITO hulpboek, Goed Gelezen, Informatieverwerking (Adjodact)
- Overige vakken: De school heeft een achtervangsysteem ontwikkeld om grensoverschrijdend gedrag te kunnen beantwoorden. Dit geeft duidelijkheid en rust voor het team. Een onderdeel daarvan is de time-out procedure, inclusief een time-out ruimte.

Wordt er gewerkt met leerlijnen (bv. CED-leerlijnen)? Hoe is de verbinding met methodes?

De leerlingen worden ingedeeld in basisgroepen op grond van hun didactische leeftijd, leertempo en leerrendement. Men onderscheidt daarbij vier niveaus i.c. kleuren. Elke kleur is voor de vier hoofdvakken gekoppeld aan een leerroute en uitstroomperspectief. Daaronder liggen de leerlijnen voor het leerstofaanbod. Er wordt gewerkt met (homogene) groepsdoorbrekende instructiegroepen. Daarnaast worden er soms ook heterogeen samengestelde instructiegroepen gevormd, als het een grensgebied betreft tussen twee kleuren. Binnen deze structuur wordt er gedifferentieerd op instructie en aanbod. Het schoolteam heeft met deze werkwijze nu drie jaar ervaring opgedaan. De leerkrachten hebben de vaardigheid verworven om binnen de instructiegroepen te differentiëren. Want hoewel homogeen samengesteld, is er nog steeds sprake van een grote diversiteit van ondersteuningsbehoeften van leerlingen in de instructiegroepen. Voor de vakken rekenen en spelling is men klaar, begrijpend lezen is in ontwikkeling. Het beschreven kader van de vier leerlijnen ziet er in schema als volgt uit:

Stroom	Leerlijn lq	Leerquotient bereik	TIQ volgens Melis/Boonstra	Eindniveau ongeveer	Leerroute	Uitstroom VO
Groen	100%	85-100+ %	95- +	E8	1	Vmbo tl+
Geel	75%	60-80 %	82-91	M7	2	Vmbo bb-kb
Oranje	50%	35-55 %	69-77	E5	3	Pro
Blauw	25%	tot 30 %	tot 66	M4	Zml-3	Zml-Pro

Zijn de eindtermen voor alle leerlingen van toepassing? In welke mate wordt afgeweken?

De stroom blauw kent eigen leerlijnen waarbij de eindtermen zijn losgelaten. In de stroom groen worden de lesmethoden qua tempo en aanbod gevolgd. In de andere stromen is er sprake van steeds meer aanpassingen op het gebied van tempo, aanbod en aanpassingen van de eindtermen. De lesmethoden zijn leidend qua doelen en zorgt voor duidelijkheid in de stappen in het leerstofaanbod. De eindtermen worden per leerling aangepast in het OPP.

Tijdens het interview is gevraagd de manier van lesgeven te plaatsen op een aantal dimensies.

Karakteriseer het onderwijs op de school op de onderstaande dimensies. Een '1' betekent sterk in de richting van de eerste pool en een '4' sterk in de richting van het tweede uiterste.

	1	2	3	4	
overdragen van kennis	☐	☒	☐	☐	zelf ontdekken
kennis verwerven	☐	☒	☒	☐	werken met kennis
klassikaal leren	☐	☐	☒	☐	individueel en groepjes-leren
sturing van het leren door de leerkracht	☐	☒	☐	☐	leerlingen sturen eigen leren
alle leerlingen op basisniveau brengen	☐	☐	☐	☒	het maximale uit elke leerling halen
leerstof bepaalt leerweg	☐	☐	☐	☒	beginsituatie leerling bepaalt leerweg
nadruk op gestructureerde opdrachten	☐	☒	☐	☐	nadruk op vrije opdrachten
gelijke normering prestaties	☐	☒	☒	☐	beoordeling t.o.v. eerdere eigen prestaties
beoordeling door leerkracht	☐	☒	☒	☐	zelfbeoordeling door leerling
evaluatie onderwijs door leerkracht	☐	☒	☐	☐	evaluatie samen met leerlingen

toelichting

Overwegend is er sprake van kennisoverdracht en kennisverwerving, mede in verband met het lage ontwikkelingsniveau van leerlingen en de soms grote hiaten in de kennis. De methoden worden gevolgd, maar er is veel aandacht voor de leerstrategieën. Meer ruimte voor zelf ontdekken van kennis ziet men bij de stroom groen. In de bovenbouw is er meer ruimte voor toepassen van kennis en oplossingsgericht werken. De nieuwe lesmethoden bieden overigens meer ruimte voor zelf ontdekken en toepassen van kennis. Het is nog afhankelijk van de leerkracht in welke mate daarvan gebruik wordt gemaakt. Er wordt vooral voor de vier hoofdvakken gewerkt met groepsdoorbrekende instructiegroepen, waarbij er in toenemende mate sprake is van leren in groepjes en individuele verwerking. Bij onder andere wereldoriëntatie wordt er meer gebruik gemaakt van groepsleren. De leerkrachten sturen overwegend het leren en gebruiken overwegend gestructureerde opdrachten, omdat de leerlingen veel structuur nodig hebben. In de bovenbouwgroepen heeft de leerling meer invloed op het eigen leerproces door aan te geven wat hij/zij belangrijk vindt in het leren. Dit wordt niet geregistreerd.

De beginsituatie van de leerling bepaalt de leerweg, omdat elke leerling op basis van het OPP wordt ingeschaald op een leerroute (kleur) eventueel met aanpassingen, gekoppeld aan het ontwikkelingsperspectief. Daaronder liggen de leerlijnen voor de vier hoofdvakken, te weten rekenen, technisch lezen, begrijpend lezen en spelling. Op basis hiervan worden de leervorderingen van de leerlingen beoordeeld door de leerkracht. Bij andere vakken is er ook sprake van zelfbeoordeling bij spreekbeurten, presentaties, interviews en zelf nakijken. Daarnaast wordt de leerling betrokken bij de beoordeling van het eigen gedrag. Middels lijsten voor de sociale- en veiligheidsbeleving wordt de leerling gestimuleerd te reflecteren op het eigen gedrag. De betrokkenheid van de leerling wordt

onderzocht en geregistreerd in ZIEN! Dit is in ontwikkeling. De evaluatie van het onderwijs geschiedt zowel op het niveau van de individuele leerling, als op schoolniveau. Per leerling en per instructiegroep wordt gevolgd wat de mate van vooruitgang is. De schoolleiding verwacht dit binnenkort ook op groepsniveau te kunnen doen.

Hoe wordt binnen de school met speciale onderwijsbehoeften omgegaan?

Reactie op speciale onderwijsbehoeften

- vooral met individuele aandacht, buiten de groep
- vooral met individuele aandacht, in dezelfde ruimte, maar apart van de groep
- vooral met groepsaandacht in homogene subgroepen
- vooral met individuele aandacht geïntegreerd in de groepsaanpak

Toelichting

Het schoolteam investeert door preventief te handelen in de voorwaardelijke werksfeer, ter voorkoming van (gedrags)problemen. Er wordt veel structuur geboden, zowel in de klassen als in de vrijere momenten zoals tijdens de pauzes. De individuele aandacht geïntegreerd in de groepsaanpak is vooral van toepassing bij de instructiegroepen, waar de leerlingen die aandacht krijgt wat hij nodig heeft (naast tempo, aandacht, concentratie, spanningsboog nog andere denkbare specifieke interventies), aangegeven door de leerkracht van de basisgroep (eventueel in samenspraak met IB) en toegepast door de leerkracht van de instructiegroep. Het aanbod dat de leerlingen krijgen in de basisgroep, voor rekenen, spelling en (begrijpend)lezen, is aanvullend op het aanbod dat de leerlingen krijgen in de instructiegroepen. RT op de vier hoofdvakken kan plaatsvinden buiten de groep. De mogelijkheden hiervoor zijn met name in de bovenbouw ernstig beperkt in vergelijking met 2 jaar geleden. De oorzaak daarvoor is de krimp en daardoor minder formatie. Logopedie wordt zowel individueel- als groepsgericht verzorgd. Een systeem voor achtervang gebaseerd op PBS is in ontwikkeling, met een protocol/gradaties voor time-out en een time-out ruimte.

Differentieert de onderwijsaanpak van de school voor verschillen op leerstijlen van leerlingen (reproductiegericht, ervaringsgericht, betekenisgericht, oplossingsgericht)?

- ja, dat is geïntegreerd in de onderwijsaanpak van de school
- incidenteel, als een leerling opvalt op leerstijl – of incidenteel, door enkele leerkrachten
- nee, niet of nauwelijks

Toelichting

Binnen het schoolteam wordt er niet gesproken over verschillende leerstijlen van leerlingen vanuit een onderliggend theoretisch model. De school richt zich de komende tijd op de versterking van het klassenmanagement in kwalitatief opzicht, waardoor het bewustzijn van de verschillende leerstijlen en de consequenties daarvan voor de benadering wordt vergroot, met als resultaat een nog beter passend aanbod/aanpak.

Hoe zijn groepen/klassen ingedeeld (welke leerjaren worden gemengd, wat is de omvang van de groepen en de bezetting met leerkrachten)

Zoals gezegd is er sprake van een brede range aan speciale onderwijsondersteuningsbehoeften van leerlingen. Deze leerlingen worden verspreid over de groepen. De school werkt met verschillende ondersteuningsniveaus die ook een indicatie voor de groepsamenstelling vormen. Globaal worden de

leeftijden gehanteerd voor de basisgroepen met een onderbouw, middenbouw en bovenbouw met schoolverlatersgroepen. Voor de hoofdvakken worden er homogene instructiegroepen geformeerd gebaseerd op vier verschillende leerroutes.

Karakterisering van het onderwijs op de school. Hoe groot is naar uw inschatting:

het percentage leerkrachten dat in de kerndoelen en leerlijnen (minimaal van het eigen leerjaar) beheerst (parate kennis):

80% (minimaal) van de leerkrachten heeft een goed inzicht in de leerlijnen. Dit is vooral gekoppeld aan de instructiegroepen voor de hoofdvakken en groeiend. Voor de zaakvakken is dit minder expliciet.

het percentage leerkrachten dat in staat is didactisch maatwerk te leveren voor leerlingen:

70% van de leerkrachten is hiertoe in staat. De instructie is meer klassikaal gericht, maar bij de verwerking en verlengde instructie is het meer leerlinggericht.

het percentage leerkrachten dat in staat is pedagogisch maatwerk te leveren voor leerlingen:

80% van de leerkrachten kan dit en voelt zich hierin ook competent. Verschillen tussen leerkrachten zullen blijven bestaan.

het percentage leerkrachten dat initiatief neemt tot dialoog met de leerling om het lesaanbod af te stemmen met de ondersteuningsbehoefte van de leerling:

80% - 90% van de leerkrachten kan dit. De werkwijze met kindgesprekken is ingezet naar aanleiding van een teamtraining en is structureel ingepland, maar de uitvoering is nog in ontwikkeling. Deze kindgesprekken kunnen leiden tot aanpassingen in het aanbod. De inzet van Praat + Tekenen draagt hier ook aan bij.

de mate waarin de begeleiding een individuele aanpak is dan wel een teamaanpak

- vooral individuele aanpak van leerkrachten
- aanpak gedeeld door enkele leerkrachten
- teamaanpak

Toelichting

De IB-ers bewaken de doorgaande lijn van de leerlingenondersteuning, waarbij er onder andere gewerkt wordt met warme overdracht. De taken hebben betrekking op de zorgpiramide. Men begeleidt de groepsbesprekingen met bijstelling van het begeleidingsplan/OPP van elke leerling. De IB monitort de voortgaande ontwikkeling op basis van wat in het zorgoverleg is besproken/besloten met afspraken en betrokken partijen. Tevens begeleidt de IB in samenwerking met anderen (adjunct dir) de implementatie van nieuwe werkwijzen, zoals bijvoorbeeld hantering van ZIEN! en uitwerking in de praktijk van de gedragskaarten.

de mate waarin (ouders en) leerling betrokken worden bij de manier van lesgeven

- niet of nauwelijks
- soms
- vaak

Toelichting

Het is de visie van de school om de ouders te betrekken. Het is de ervaring dat ouders zelf weinig het initiatief nemen om contact te zoeken en stellen zich overwegend afwachtend op. De geografische afstand naar de school en het taxivervoer is daarbij een belangrijke factor. Bij de intake worden de ouders al betrokken en bevraagd over zaken die de school moet weten om een passend aanbod te kunnen realiseren. Er worden huisbezoeken afgelegd en het onderzoeksrapport van de orthopedagoog wordt doorgesproken. Daarnaast worden ouders ook vaak benaderd en betrokken bij de aanpak om gedrag van kinderen (samen) te reguleren en/of te spreken over ondersteunings(behoefte) in de thuisaanpak. De aanwezige ouder bij het interview gaf aan dat er sprake is van het samen op weg zijn en een gezamenlijk zoeken naar het wat en hoe betreffende de onderwijsondersteuning van het kind.

Teamexpertise

*Op welke onderwerpen is er sprake van teamexpertise (expertise die gedeeld wordt door **alle** leden van het team, en die door **alle** leden van het team in samenwerking in praktijk gebracht wordt)? Voorbeelden zijn teamexpertise op bepaalde didactische of gedragsmatige aanpakken, of teamexpertise in het betrekken van ouders en leerlingen bij de bepaling van de ondersteuningsbehoeften van de leerlingen.*

De leerlingen hebben moeite met de verwerking van de lesstof, vaak op basis van de verschillende kindkenmerken. De leerkrachten moeten inspelen op die diversiteit. De vraag is of de wijze van verwerking (de verwerkingsopdrachten) de leerlingen wel aanspreekt. Tijdens de lesobservaties viel het op dat de opdrachten vooral op papier moesten worden gedaan. Dit lijkt voor de leerlingen nogal saai. De leerkrachten kunnen attractievere opdrachten bedenken en de leerlingen meer betrekken bij het vaststellen van eigen doelen. De ervaring leert dat dit voor de leerlingen zeer motiverend werkt. In de bovenbouw is een experiment uitgevoerd op het gebied van interactie tussen leerlingen (impulsbeheersing, weerbaarheid, sociale autonomie) door middel van leerlinglijsten in ZIEN!. De ervaringen hiermee komen terug in intervisiebijeenkomsten. Het is denkbaar om vanuit deze ervaring de werkwijze uit te breiden naar de hoofdvakken. Leerlingen spreken zich dan uit over eigen doelen en manier van verwerken van opdrachten.

Het Team heeft zich enkele jaren geleden geschoold in het werken met autisme. Men heeft ook een vertaalslag gemaakt naar de inrichting van de school en de speelplaats.

Geïntegreerd in de teamaanpak en geïnternaliseerd in het handelen van alle medewerkers is aanwezig:

- Kennis over opvattingen en aanpakken in de onderwijszorg (handelingsgericht werken, werken met leerlijnen, onderwijsconcepten gebaseerd op onderwijsbehoeften van leerlingen zoals coöperatief leren)
- Een teamaanpak op gedrag (afspraken op papier en werkend in de praktijk)
- Competenties om ouders als partner te betrekken bij de onderwijszorg voor hun kind

Nog niet in de volle breedte aanwezig is:

- Kennis over onderwijszorgvoorzieningen rond de school en in de regio
- Kennis op het gebied van diagnoses (ASS, ADHD, PF/VF-kloof, hechtingsproblemen etc.)

Biedt de school onderwijsarrangementen binnen het regulier onderwijs aan?

De school biedt geen arrangementen binnen het reguliere onderwijs aan. Vóór Passend Onderwijs was er veel contact met het regulier onderwijs door middel van de PAB. De afstand is groter geworden. De zorgconsulenten hebben die rol nu. Het voortraject bij aanmelding verloopt nu beter dan destijds. Er zijn nu minder mogelijkheden voor partiële plaatsingen en inzet van SBO-specialisten, zoals logopedie. Het kon toen meer informeel, nu moet het formeel worden georganiseerd. De werkwijze met de consulenten werkt op zich goed, met name de onafhankelijkheid. Echter, het bruggetje tussen BAO en SBO is weg. De school wil samen met de andere SBO's van Biezonderwijs laten onderzoeken wat de positionering van het SBO binnen het samenwerkingsverband kan/moet zijn.

Domein 3: de beschikbaarheid van extra voorzieningen op de leslocatie:

- Extra begeleiding
  - in de klassen/groepen: welke functies voor welke aantallen uur p.w. beschikbaar?

Te gebruiken afkortingen voor functionarissen:

(Doc = docent, Vlkr = vakleerkracht, TA = technisch assistent, OA = onderwijsassistent, RT = remedial teacher, AB = ambulante begeleider, OP = orthopedagoog, OU = ouder/verzorger, LIO = leerkracht in opleiding, ST = stagiaire, VR = vrijwilliger)

<i>Functionaris(sen)</i>	<i>Aantal uren per week</i>	<i>Aantal betrokken lln.</i>
Vlkr muziek	5 ½	196
Vlkr bewegingsonderwijs	12	196
VR techniek	8	145
OU bibliotheek	5	196
(M)RT	1 ½	wisselt
ST ROC	40	36
ST PABO	128	150

- **buiten** de klassen/groepen: welke functies voor welke aantallen uur p.w. beschikbaar?

Afdeling/zorgenheid: OB/MB	<i>Aantal uren per week</i>	<i>Aantal betrokken lln.</i>
Doc ondersteunend/ RT en instructie	45	100
OA	55	120
Afdeling/zorgenheid: BB	<i>Aantal uren per week</i>	<i>Aantal betrokken lln.</i>
Doc ondersteunend/ RT en instructie	35	96

- *Speciale onderwijs/werkmaterialen voor leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften beschikbaar binnen de school:*

Beschikbare onderwijsmaterialen met speciale didactische kenmerken

Aangepaste leerlijnen:

alternatieve methodes en extra methodes* waar de school uit put, nl.

Rekenen: Maatwerk, PARWO materiaal, software Plus Punt, MAB rekenrekjes, klok en tafelboeken.

Spelling: "Speciale spellingsbegeleiding", Spelling in de lift, spelling regelkaartjes (voor kinderen en voor op bord), Stenvert boekjes.

Lezen: Leesladder, Flits, Lesebanc, Speciale leesbegeleiding, oude versie Estafette als aanvulling.

Begrijpend lezen: Zuidvallei, CITO hulpboek, Goed Gelezen, Informatieverwerking (Adjodact)

gericht op zelfredzaamheid, nl. "Eigen werk".

met een lager tempo, veel herhalen, nl. Samen lezen/ connect lezen/ Zuidvallei, herhaling, werk vermindering.

die (veel/snel) lezen vermijden, nl. Kurzweil, Ralfi, Connect, duo leesboekjes.

gericht op auditieve informatieverwerking, nl. curriculum schoolrijpheid, 3 tact, 4 tact, DROST (auditieve oefeningen) spreekbeeld, Wat zeg je? Het geheime woord, het grote "wat zeg je spel".

gericht op visuele informatieverwerking, nl. Connect lezen, Lesebanc.

gericht op sensorische informatieverwerking, nl. Schrijfkist, motoriekkoffers, tangle, thera klei, zand/ schuurpapier t.b.v. schrijven.

anders, nl strategiekaarten.

Beschikbare onderwijsmaterialen met speciale pedagogisch/psychologische kenmerken onderwijsmaterialen ondersteunend bij:

methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling, nl. energizers bij "leefstijl", handleiding voor jezelf, Pepper. Kikker be Cool

begrenzing van het gedrag, nl. protocol (on)gewenst gedrag/ gedragskaarten, G-formulier, Kids Skills, Vulkaan in mijn buik,

uitdaging tot alertheid en activiteit, nl. indeling speelplaats

het ervaren van successen en het ontvangen van beloningen, nl. Kids Skills, beloningssystemen, muntjes (gedragsplan).

begrip voor sociale interactie (met de volwassenen en de leeftijdsgenoten in de eigen omgeving), nl. gezelschapsspelen, keuze uur (spel- tuin- drama)

anders, nl lekker in je vel schema, gevoelsthermometer, kanjertraining, SOVA training, Marietje Kessels Project, foto- interview, kinderkwaliteitenspel

Aanpassingsvermogen aan kindspecifieke fysieke belemmeringen (in aanvulling op de didactische materialen)

Aanwezige materialen (zoals zitballen, 'sissel'-kussens voor hyperactieve kinderen, fysiotherapeutische materialen voor revaliderende kinderen, basis verpleegmaterialen voor langdurig zieke kinderen, MRT-materialen⁶ aangepast schrijfmateriaal, aangepast meubilair):

Aangepast meubilair, Koptelefoons, Aangepast schrijfmateriaal, schotjes voor prikkelreductie

Sissel kussens, Zelfstandig werk dobbelstenen, Aangepast toetsenbord, Veerschaar

Vergroting tekst, Time-timers, Stress ballen, Picto's, Stoplichten, Anti slipmatjes

⁶ MRT=motorische remedial teaching

- Ruimtelijke voorzieningen, in en rond de school

aparte extra ruimtes voor didactische begeleiding

- twee handenarbeidlokalen en een technieklokaal
- anders, nl bijschakelruimtes naast de klaslokalen

aparte extra ruimtes voor bewegingsbehoeften

- speellokaal en een gymlokaal

aparte extra ruimtes voor verzorging / rust

- verzorgingsruimte⁷
- therapieruimte (bv. voor speltherapie) realiseerbaar in speellokaal
- time-out ruimte⁸

Opm.: Meeste Time-out-ruimtes niet speciaal ingericht. Is tevens spreekkamer voor contacten.
Één sober ingerichte time out ruimte

buitenruimten

- een speelplein met extra kwaliteit (met zone indeling en goed klauterrek)
- schooltuintjes

- Specialistische expertise op hbo/wo-niveau

<i>binnen de school zelf beschikbaar</i>	<i>buiten de school snel toegankelijk</i>	
Nee	Ja	visuele beperkingen
Nee	Ja	auditieve beperkingen
Ja	Ja	spraak/taal belemmeringen
Ja	Ja	cognitieve beperkingen
Ja	Ja	motorische beperkingen
Nee	Ja	beperkingen door langdurige ziekte
Ja	Ja	Autisme Spectrum Stoornissen (ASS)
Ja	Ja	ADHD
Ja	Ja	dyslexie
Nee	Ja	overige psychiatrische aandoeningen
Ja	Ja	gedragsproblemen
Nee	Ja	onderwijsachterstanden andere culturen

Toelichting

In contacten met schoolarts, audiologisch centrum. Contact met Ziekenhuis. Professionals die in school werken: logopedisten, schoolmaatschappelijk werkende, psychologen, dyslexiebehandeling, SOVA-training, GGD.

⁷ Idem

⁸ Het kan zijn dat de ruimte nog niet als zodanig is ingericht, maar wel eenvoudig om te vormen.

- Samenwerking met instanties buiten het onderwijs.

	<i>nooit</i>	<i>soms</i>	<i>regelmatig</i>	<i>vaak</i>
SMW			x	
Bureau Jeugdzorg			x	
GGD				x
GGZ		x		
MEE			x	
(Kinder)ziekenhuis		x		
Revalidatiekliniek		x		
Justitiële inrichting		x		
KDC		x		
MKD		x		
Gemeente Brede school			x	
Gemeente VVE	x			
Gemeente ketenzorg		x		
Leerplicht			x	

toelichting

De school heeft een eigen SMW in dienst en er is een VVE-netwerk binnen Biezonderwijs.

Domein 4: de borging van de extra ondersteuning in de organisatie van de school

- het 'eigenaarschap' van de extra ondersteuning: wie is verantwoordelijk voor een goed verloop van het onderwijsleerproces van de leerling met speciale ondersteuningsbehoeften?*

De groepsleerkrachten hebben het eigenaarschap van de onderwijsondersteuning voor elke leerling. De zorgniveaus 1 en 2 zijn vervangen door de zorgpiramide, waarbij er sprake is van gedeeld eigenaarschap met b.v. de IB.
- de plaats van de extra ondersteuning binnen het beleid van de school*

De IB-ers bewaken de doorgaande lijn van de leerlingenondersteuning, waarbij er onder andere gewerkt wordt met warme overdracht. De taken hebben betrekking op de Zorgpiramide. Men begeleidt de groepsbesprekingen met bijstelling van het begeleidingsplan/OPP van elke leerling. De IB monitort de voortgaande ontwikkeling op basis van wat in het zorgoverleg is besproken/besloten met afspraken en betrokken partijen. Tevens begeleidt de IB in samenwerking met anderen (adjunct dir) de implementatie van nieuwe werkwijzen, zoals bijvoorbeeld hantering van ZIEN! en uitwerking in de praktijk van de gedragskaarten.
- volgsystemen voor de didactische voortgang, en voor de sociaal-emotionele voortgang*

De school gebruikt de Cito-LOVS.toetsen.
- planmatige aanpak van de extra ondersteuning: signalering, besprekingen, evaluaties, overdrachten e.d. (bijvoorbeeld a.d.h.v. de één-zorgroute)*
- De procesbewaking gedurende het schooljaar en over de schooljaren heen:*

De school kent verschillende overleggen om de leerlingenondersteuning vorm te geven. Zorgteam: twee wekelijks op grond van uitvoering van de zorgroute (wat we in de praktijk tegenkomen en doorwerking van veranderend beleid, proces van toeleiding (het punt van de toegang tot het loket) met formulering van de hulpvragen van een betreffende leerling en daarnaast casuïstiek overleggen SMW, GGD, orthopedagoog, IB en directie met elkaar. Zorgoverleg leerlingen: wekelijks, afgestemd overleg adhv hulp en/of zorgvraag worden deskundigen betrokken, zoals lkr, IB, iemand uit zorgteam (psych, logo, smw, arts of zorgconsulent of hulpverlening (MEE, JuniorCare, Kompaan, enz.) afhankelijk van de aard van de vraag + ouders indien nodig en/of gewenst. Soms ook de leerling is aanwezig (incidenteel en als verwacht wordt dat dit een meerwaarde heeft). Het ZAT is vervangen door zorgoverleg leerlingen. IB-er is veel aanwezig op de werkvloer om direct te kunnen zien/observeren hoe nieuw beleid uitpakt in de praktijk. En om beter toegerust te zijn om leerkrachten feedback te geven.
- aanwezigheid van protocollen (dyslexie, dyscalculie, medische begeleiding zoals bijv. bij suikerziekte, pesten)*

De school werkt met een protocol voor dyslexie. Doordat de gemeenten nu daarvoor de verantwoordelijkheid hebben, verloopt de procedure wat anders. Het criterium dat het moet gaan om enkelvoudige dyslexie EDD, zorgt ervoor dat leerlingen met multi problem niet in aanmerking komen voor behandeling bekostigd via de gemeente, tenzij de behandeling van de bijkomende stoornis onder controle is. Ongeveer 10% van de leerlingen heeft een dyslexieverklaring. Er wordt mede gewerkt met externe behandelaars. Ook leerlingen zonder zo'n verklaring, maar met dezelfde kenmerken, kunnen profiteren van het aanbod. Voor dyscalculie is er nog geen protocol

beschikbaar. Op stichtingsniveau is er een protocol voor medische handelingen en medicatiegebruik.

- *wat is de rol van de ouders en de mate van betrokkenheid bij:*
  - *het vaststellen van de onderwijsbehoefte van de leerling*
  - *het bepalen van de onderwijsbegeleiding voor de leerling*
  - *het uitvoeren van de onderwijsbegeleiding voor de leerling*
  - *het evalueren van de onderwijsbegeleiding voor de leerling*

De ouders zijn goed op de hoogte van de werkwijze met de leerroutes. Ze zijn tevreden over de OPP-gesprekken. De inbreng van de ouders is ingebouwd, ouders kunnen hun verwachtingen aangeven in het peilgesprek. Daarna volgt een dialooggesprek met schooladvies. In de leerlingzorgbespreking worden ouders betrokken. Sommige ouders kunnen te hoge verwachtingen hebben. De mate waarin ouders worden betrokken kan verschillen, afhankelijk van de noodzaak. De school neemt het initiatief om in ieder geval de ouders te betrekken bij het vaststellen, het bepalen en de uitvoering van de onderwijsbegeleiding. Er is sprake van een structurele samenwerking met een kleinere groep ouders, omdat de school (en thuis) anders niet verder kan.

Domein 5: de intensiteit en omvang van de samenwerking met anderen in het onderwijs

- *Hoe ziet de samenwerking er uit met de reguliere basisscholen binnen Plein013?*

De school biedt geen arrangementen binnen het reguliere onderwijs aan. Vóór Passend Onderwijs was er veel contact met het regulier onderwijs door middel van de PAB. De afstand is groter geworden. Vooral in het voortraject, voordat de basisschool tot de conclusie komt dat zij onvoldoende ondersteuning kunnen bieden, mist de school het inhoudelijke contact tussen SBO en BAO. Hierdoor is SBO Zonnestein sterker een doelgroepenschool geworden.

- *Hoe ziet de samenwerking er uit met de andere scholen binnen het eigen schoolbestuur?*

Binnen Biezonderwijs is er veel contact tussen de directeuren en soms ook tussen de teams, met veel netwerken. Er is samenwerking op het gebied van OPP en uitstroomperspectieven. Men wil gaan onderzoeken wat de strategische positie van de SBO's zou moeten/kunnen zijn binnen het samenwerkingsverband. Zo is het model denkbaar dat er sprake is van één voorziening, die op verschillende plekken in de stad ondersteuning verleent en samen met enkele basisscholen arrangementen opzet. Ook is denkbaar om op dezelfde voet verder te gaan, waarbij rekening moet worden gehouden met verdere krimp.

- *Hoe ziet de samenwerking er uit met de centrale diensten van Plein013?*

De werkwijze met de consultants werkt op zich goed, met name de onafhankelijkheid. Echter, het bruggetje tussen BAO en SBO is volgens de schoolleiding weg. Het voortraject bij aanmelding verloopt nu beter dan destijds. Er zijn nu minder mogelijkheden voor partiële plaatsingen en inzet van SBO-specialisten, zoals logopedie. Het kon toen meer informeel, nu moet het formeel worden georganiseerd. Verder blijven de contacten beperkt tot het loket.

- *Hoe ziet de samenwerking er uit met de voor- en vroegschoolse instellingen, en met het voortgezet onderwijs?*

Er is samenwerking met zorgverleningspartners Kompaan en De Bocht. Verder betrokkenheid bij VVE. Met het VO is er contact in verband met de plaatsing van leerlingen.

- *Hoe ziet de samenwerking er uit met de andere scholen voor sbo en so binnen Plein013?*

Binnen Biezonderwijs is er veel contact tussen de directeuren en soms ook de teams. Met SBO Mozaik is ook regelmatig contact. In verband met verwijzingen is er contact met De Keyzer, De Bodde, De Hondenberg.